

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

1-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

A.U.Xamidjanov Sport kurashi turlariga saralash va erta yo'naltirishda yakkakurash elementlariga ega harakatli o'yinlardan foydalanish metodlari.....	85
A.A.Parmonov Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida aksiologik yondashuv asosida akmeologik motivatsiyani rivojlantirishga doir tajriba-sinov ishlari natijalarini ilmiy-nazariy tahlili	90
M.A.Tursunboyeva Tabiiy fanlar fakultetlarida ingliz tilini o'qitishning mazmuni tushunchasining lingvodidaktik tavsifi	97
M.I.Boymanova Xalqaro baholash dasturlari talablari asosida o'quvchilar kompetentsiyasini shakllantirish	102
A.Matkarimov O'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatini ta'minlashning ijtimoiy-pedagogik omillari (xalqaro baholash tadqiqotlari misolida)	105
N.M.Xodjibolayeva Al-Farg'oniy va Abu Rayhon Beruniyning tabiiy-ilmiy qarashlari asosida talabalarning ekologik kompetentligini rivojlantirish masalalari	110
M.Sh.Dehqonova Bo'lajak o'qituvchilarda loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish konsepsiyasi	114
N.Sayimbetova Talabalarni loyihaviy faoliyatga tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari.....	117
A.Abdullayev Jismoniy mashqlar inson "Hayotiy quvvati"ni tiklash vositasi	121
J.Sh.Mamayusupov Bo'lajak pedagoglarda analitik tafakkurni rivojlantirish texnologiyasini takomillashtirish zarurati.....	125
S.Abdullayev Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarini kognitiv kompetentligini shakllantirishning pedagogik mazmuni.....	129
D.O.Djalilova Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarining germeneytik kompetentligini rivojlantirishning mazmun-mohiyati.....	138
M.M.Азизов Что такое нордическая ходьба (nordic walking), финская ходьба, северная ходьба с палками, скандинавская ходьба?	141
L.Z.Xolmurodov 9-10 yoshdagi bolalarning muvozanat saqlash funksiyasini rivojlantirishning yoshga xos me'yorlari.....	147
I.M.Saidov Ijtimoiy-madaniy kompetentlikning ilmiy tavsifi	151
O.A.Xo'jaqulov Bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompyentlikni rivojlantirishning pyedagogik shart-sharoitlari	155

FALSAFA

A.A.Qambarov Abdurauf fitrat ijtimoiy-siyosiy va madaniy faoliyatining falsafiy tahlili	161
B.B.Namozov Movarounnahrda temuriylar davrida tasavvuf ijtimoiy ma'naviy hodisa sifatida	166
M.T.Voxidova Yoshlarda barqarorlik va bag'rikenglikni namoyon bo'lishining ijtimoiy-axloqiy jihatlari.....	172
I.M.Arzimatova Ayol rahbarlarning axloqiy va estetik madaniyatini integratsiyalash asosida "Rahbar ayol" portretini shakllantirish vazifalari	176

BO'LAJAK ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARIDA KASBIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СОТРУДНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ****PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE EMPLOYEES OF INTERNAL AFFAIRS BODIES****Xo'jaqulov Oybek Aloxonovich¹**¹Namangan viloyati Ichki ishlar boshqarmasi boshlig'ining o'rinbosari – huquqbuzarliklar profilaktikasi boshqarmasi boshlig'i, podpolkovnik**Annotatsiya**

Mazkur maqolada bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlari kasbiy kompetentligi mazmuni, uni rivojlantirish shakli va usullari, kasbiy kompetentlik sifatleri hamda ularning mohiyati izohlab o'tilgan. Shuningdek, ichki ishlar organlari ta'lim muassasalari tizimida kasbiy kompetensiyani rivojlantirish masalalari yoritib berilgan.

Аннотация

В данной статье рассмотрено содержание профессиональной компетентности будущих сотрудников органов внутренних дел, формы и методы ее совершенствования, качества профессиональной компетентности и их сущность. Также освещаются вопросы развития профессиональной компетентности в системе образовательных учреждений органов внутренних дел.

Abstract

This article describes the content of the professional competence of future internal affairs officers, the forms and methods of its development, the qualities of professional competence and their essence. Also, the issues of development of professional competence in the system of educational institutions of the internal affairs bodies are highlighted.

Kalit so'zlar: kompetensiya, kompetentlik, kompetentlik yondashuv, kasb, kasbiy kompetentlik, bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlari.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, компетентностный подход, профессия, профессиональная компетентность, будущие сотрудники органов внутренних дел.

Key words: competence, competence, competence approach, profession, professional competence, future employees of internal affairs bodies.

KIRISH

Yangi O'zbekistonda barcha sohalarda bo'lgani kabi, ichki ishlar vazirligi tizimida ham islohotlar amalga oshirilmoqda. Ichki ishlar vazirligining tashkiliy-shtat tuzilishi takomillashtirildi, kadrlar tayyorlash tizimiga alohida e'tibor qaratila boshlandi. Unga muvofiq o'quv yurtlarini isloh qilish hamda tarmoqlarini kengaytirish maqsadida bir qancha ta'lim muassasalari tashkil etildi. Shulardan biri bu – Ichki ishlar vazirligi Akademiyasidir.

Ichki ishlar organlari uchun mutaxassislar tayyorlashning mutlaqo yangi tizimini joriy etish, xodimlarning malakasiga qarab xizmat bo'yicha o'sishini ta'minlash, shuningdek, kuch va vositalarni samarali boshqarishda rahbar kadrlarning intellektual va professional salohiyatini yanada oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 15-apreldagi "Ichki ishlar organlari uchun professional kadrlarni tayyorlashning sifat jihatidan yangi tizimini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5076-son qarori qabul qilindi hamda 2021-2022-o'quv yilidan boshlab, IIV Akademiyasida kadrlarni tayyorlash jarayoniga bakalavriat va magistraturani o'z ichiga oluvchi ikki bosqichli oliy ta'lim tizimi joriy etildi.

Bugungi kunda harbiy pedagogikadagi asosiy masalalardan biri bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlari kasbiy tayyorgarligi hisoblanib, ulardan talab etiladigan amaliy tayyorgarlik darajasiga muvofiqiligini ta'minlash asosida kasbiy tayyorgarlik mazmunini fan-texnika va ishlab chiqarish taraqqiyotining tezkor o'zgarishlariga moslashtirish, nostandart vaziyatlarda tezkor qarorlar qabul qilish, shuningdek kasbiy-amaliy vazifalarni to'laqonli bajarish uchun zaruriy bilim, ko'nikma va malakalarni hamda kasbiy kompetentligini rivojlantirish muammolariga ilmiy ham pedagogik nuqtai nazardan yangicha yondashuvni taqozo etmoqda.

Ichki ishlar organlari xodimlarining asosiy vazifasi fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini, jismoniy va yuridik shaxslarning mulkini, konstitutsiyaviy tuzumni himoya

qilishdan, qonun ustuvorligini, shaxs, jamiyat va davlatning xavfsizligini ta'minlashdan, shuningdek huquqbuzarliklarning oldini olish va profilaktikasidan iborat. Bu esa ularda kasbiy kompetensiyani qay darajada rivojlantirilganligiga bog'liqdir.

Bugungi kunda harbiy pedagogika sohasidagi ichki ishlar organlari ta'lim muassasalarida bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarini tayyorlashda ularning intellektual salohiyatini oshirish, dunyoqarashlarini boyitish kasbiy kompetentlik sifatleri va kreativ qobiliyat mohiyati bilan yaqindan tanishtirish, ta'lim muassasalarida ularning kasbiy va shaxsiy kamolotini ta'minlash uchun zarur pedagogik shart-sharoitlarni yaratish, ichki ishlar organlari xodimlarini kasbiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslarini ishlab chiqish hamda ularning kasbiy kompetentligining takomillashganlik darajasini aniqlovchi mezonlarni asoslash va ilmiy jihatdan tadqiq etish kabi muhim vazifalar mavjud.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA MYETODOLOGIYASI

Mutaxassislar kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ichki ishlar organlari ta'lim muassasalarida bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy va shaxsiy kamolotini ta'minlash uchun zarur pedagogik shart-sharoitlarni yaratish, mutaxassislarni qayta tayyorlash mazmuni va tuzilmasini modernizatsiyalash, pedagogik-psixologik sharoitlarini aniqlash hamda uning sifatini nazorat qilish va baholash mexanizmini ishlab chiqish orqali mutaxassis kompetentligini rivojlantirishning asosiy maqsadini belgilaydi.

Bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy kompetentligi tizimi va mazmunini yoritish maqsadida aynan mazkur yo'nalishda ilmiy tadqiqotlar olib borilmagan bo'lsa-da, bo'lajak mutaxassislarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalasining mohiyatiga oid pedagog olimlarning turli fikrlari izohlab kelinmoqda.

Respublikamiz olimlaridan L.Axmedova, U.Begimqulov, N.Muslimov, O.Musurmonova, C.T.Turg'unov, Sh.Sharipov va boshqalar ta'lim sohasida ijtimoiy- pedagogik, akmeologik masalalarga doir ilmiy tadqiqotlar olib borgan va bu tadqiqotlarda bevosita muayyan yo'nalishlardagi mutaxassislarining kasbiy kompetensiyalarini takomillashtirish masalalari keltirib o'tilgan. Shuningdek, harbiy xizmatchilarni tarbiyalash, ularda kasbiy kompetensiyani takomillashtirish ishlariga mamlakatimiz olimlari D.N.Arziqulov, N.E.Dusanov, B.N.Sirliyev, O'.X.Muxamedov, N.E.Muhammadiyev, Sh.A.Akramova, Z.Sh.Alimardonovlar katta hissa qo'shganlar.

MDH mamlakatlari olimlaridan I.Zimnyaya, E.Zeyer, N.Kuzmina, Ye.Kudryavseva, A.Markova va boshqalarning tadqiqot ishlarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish metodologiyasi, pedagogik-psixologik jihatlari, tamoyillari va texnologiyalari hamda kompetentlik yondashuvning shaxs faoliyati va kasbiy kamolotidagi o'rne, shuningdek, kasbiy o'zini o'zi takomillashtirishning konseptual masalalari ko'rilgan va ta'lim muhitiga ta'sir etish jihatlari o'rganilgan.

Pedagog olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlar bevosita mutaxassisning kasbiy kompetentligi va uning o'ziga xos boshqa sifatlarini o'rganishga yo'naltirilgan. Ular quyidagi kompetentlik turlari mavjudligini takidlaydilar:

- o'zini tutish (individual) kompetentligi;
- texnik (professional) kompetentlik;
- umumiy kompetentlik;
- maxsus kompetentlik;
- boshlang'ich kompetentlik;
- ijrochilik kompetentligi;
- differensial kompetentlik [11].

Z.Sh.Alimardonov tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar natijasiga ko'ra bo'lajak ofitserlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish mazmuni tayanch kasbiy kompetensiyalarning quyidagi turlari bilan aloqadorlikda takomillashib borishi e'tirof etiladi:

ijtimoiy-huquqiy kompetentlik – ijtimoiy institutlar va odamlarning o'zaro faoliyatlari sohasidagi bilim va ko'nikmalar, shuningdek, kasbiy muloqot yo'llari va xulqatvor qoidalarini puxta egallaganlik;

ekstremal kasbiy kompetentlik – kutilmagan vaziyatlarda ishlay olish;

ijtimoiy kompetentlik – kasbiy faoliyatni xamkorlikda tashkil etish, ijtimoiy mas'ullik;

autokompetentlik – o'zini ijtimoiy-kasbiy rivojlantira olish va kasbiy qiyinchiliklarni bartaraf eta olish [2].

Biz pedagog olim E.F.Zeyerning “kasbiy kompetentlik – kasbiy bilimlar, ko‘nikma va malakalar yig‘indisi, shuningdek, kasbiy faoliyatni amalga oshirish usullari” degan fikriga qo‘shilgan holda, tinglovchilarning kasbiy kompetentligini o‘quv va kasbiy faoliyatning real vaziyatlarida yuzaga keladigan kasbiy muammolar va vazifalarni hal qilish va kasbiy qiyinchiliklarni bartaraf eta olish qobiliyati sifatida qabul qildik. O‘z navbatida, kasbiy kompetensiya bo‘lajak ichki ishlar xodimlarining shakllangan shaxsiy xislatlarini mehnat faoliyatida muvaffaqiyatli qo‘llay olish qobiliyatining ajralmas qismidir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy va jangovar tayèrgarligi xizmat faoliyatini amalga oshirishdagi tayèrgarlik darajasini nazarda tutadi. Kasbiy tayyorgarlik darajasi huquqiy, xizmat, maxsus-taktik, jangovar, jismoniy va axloqiy-psixologik tayèrgarlik kabi jihatlar bilan tavsiflanadi. Bu sohalar bo‘yicha nafaqat nazariy bilim va ko‘nikmalarni egallash, balki ularni amaliy xizmat faoliyati va ekstremal vaziyatlarda samarali va maqsadga muvofiq qo‘llash qobiliyati ham muhimdir.

Ichki ishlar organlari ta‘lim muassasalaridagi o‘quv-tarbiya jarayonini modernizatsiyalash, mutaxassislar tayyorlash tizimi sifat darajasini oshirishda bo‘lajak ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ularni sohaga oid zamonaviy kasbiy bilim, malaka va ko‘nikmalar bilan qurollantirish, ular tomonidan fuqarolarga sifatli, professional xizmat ko‘rsatilishini ta‘minlash maqsadida, kadrlarni tayyorlash, o‘qitish va malaka oshirish borasida ham butunlay yangi tizim asosida ish tashkil etish hamda istiqbolli vazifalarni hal qila olish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim vazifalardan sanaladi.

Ichki ishlar organlari ta‘lim tizimini modernizatsiyalash ta‘lim jarayoniga nisbatan innovatsion yondashuvni talab etadi. Modernizatsiya (ingl. “modern” – zamonaviy, ilg‘or, yangilangan) – obyektning yangi talablar va me‘yorlar, texnik ko‘rsatmalar, sifat ko‘rsatkichlariga mos ravishda yangilanishi sanaladi.

Odatda modernizatsiya jarayonida mashinalar, dastgohlar, ishlab chiqarish qurollari hamda texnologik jarayonlar yangilanadi. Biroq, ilm-fan, texnika, ishlab chiqarish va texnologiyalarning rivoji tufayli jamiyat ham rivojlanishning muayyan bosqichidan yanada takomillashgan bosqichga o‘tadi. Falsafiy talqinda ifoda etganda miqdor o‘zgarishlari tub sifat o‘zgarishlariga aylanadi.

Ta‘lim tizimining modernizatsiyasi – jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy ehtiyojlarini, uning malakali kadrlarga, shaxsning esa sifatli ta‘lim olish bo‘lgan talabini qondirish, ta‘lim tizimini barqaror rivojlanishini ta‘minlash maqsadida mavjud mexanizmning qayta ishlab chiqilishi yoki takomillashtirilishidir [12].

Bo‘lajak ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy kompetentligi tuzilmasi uning egallagan bilim, malaka va ko‘nikmalari orqali aniqlanishi mumkin. Bo‘lajak ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy kompetentligi modeli uning amaliy faoliyatga tayyorgarligining birligi vazifasini bajaradi.

Bo‘lajak mutaxassislarni tayyorlashning yakuniy maqsadi ichki ishlar organlari faoliyati sohasida kasbiy mahorat, mutaxassislik va psixologik bilimlari tizimini egallagan kasbiy kompetentli ichki ishlar organlari xodimi shaxsini shakllantirishdan iboratdir. Yakuniy maqsad nafaqat bo‘lajak mutaxassislarning mavjud muammolarni hal etishga qodirligini qayd etadi, balki uni umuminsoniy taraqqiyot hamda ichki ishlar organlari kadrlarni tayyorlashning istiqbolli muammolarini hal etishga yo‘naltirilishini anglatadi [6].

Tinglovchilarning kasbiy tayyorgarligining barcha bosqichlarida kasbiy kompetensiya kasbiy vazifalarni bajarishda o‘z oldiga qo‘yilgan aniq maqsadni amalga oshirishda sharoitni hisobga olgan holda yangi bilimlarni izlab topib, ularni qayta ishlash va o‘z amaliy faoliyatida samarali qo‘llay olishga xizmat qiladi.

"Kasbiy kompetensiyani rivojlantirish" tushunchasi ko‘pincha "kasbiy tayyorgarlik" tushunchasi bilan fikran bog‘lanadi.

Normativ-huquqiy hujjatlar va ilmiy adabiyotlarda "kasbiy tayyorgarlik" tushunchasiga turli xil ta‘riflar berilgan.

I.I.Goretskiy nuqtai nazariga ko‘ra, kasbiy tayyorgarlik – ma‘lum bir faoliyat sohasidagi ishlarni bajarishga imkon beradigan maxsus bilim, ko‘nikma va qobiliyatlar to‘plami [4].

E.G.Azimov va A.N.Shukin fikricha, kasbiy tayyorgarlik – shaxsning bilim, ko‘nikma, qobiliyat va bunday faoliyatga kasbiy yo‘naltirilganligini shakllantirishni ta‘minlaydigan tashkiliy va pedagogik chora-tadbirlar tizimi [8].

Ba'zi manbalarda "kasbiy ta'lim ma'lum bir ishni bajarish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni ta'lim oluvchi tomonidan jadal egallashga qaratilgan kasbiy tayyorgarlik tizimi" sifatida tavsiflanadi [5].

Pedagogik adabiyotlarning aksariyat manbalarida kasbiy tayyorgarlik tanlangan kasbda muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat uchun imkoniyat yaratadigan ko'nikmalar, ish tajribasi va maxsus bilimlar to'plami sifatida qaraladi.

Biz kasbiy tayyorgarlikni "tinglovchining kelajak kasbiy faoliyatiga puxta zamin tayyoridchi nazariy nazariy bilimlarni puxta egallashi, shuningdek, uni amaliy jihatdan muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun shart-sharoit yaratishda kompetensiyaviy yondashuvdan samarali foydalanish" deb bilamiz.

Kompetentlik sifatlarini o'zida shakllantirgan mutaxassis o'z kasbining yetuk ustasi bo'ladi, barcha vaziyatlarda ham o'z faoliyatini muvaffaqiyatli olib borishi uchun doimiy ravishda o'z bilim va mahoratini oshirib, muntazam izlanib, kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirib boradi. Shunday shaxsiy sifatlarga ega bo'lgan mutaxassisning kasbiy faoliyati davomida zarur kompetensiyalari shakllanadi. Mehnat qilish madaniyatigagina emas, balki yuksak umuminsoniy madaniyatlar: odob-axloq, qadriyatlar va obro'-e'tibor egasi bo'lishi o'z-o'zidan ayon bo'ladi.

Bitiruvchining o'ziga xos shaxsiy ta'lim sifatida yakuniy kasbiy kompetensiyasi – bu kompetensiyalarning tarkibiy qismlari (intellektual, axborot, kommunikativ va b.), tajriba va ularni amaliyotda qo'llash motivatsiyasi, shaxsiy fazilatlar, bu esa kasbiy faoliyatni muvaffaqiyatli hal qilishga imkon beradi. Bunday sintez jarayonida u ofitserning o'ziga xos shaxsiy sifatiga - uning kasbiy malakasiga aylanadi.

Bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishni uchta asosiy omilini integratsiyalash orqali ta'minlash mumkin:

– **ta'lim mazmunini tashkil etishning maqsadga muvofiq bo'lishini ta'minlaydigan modullilik** (ichki ishlar organlari yo'nalishi bo'yicha mutaxassis kasbiy faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradigan tayanch kompetensiyalarga mos ravishda tuzilgan va didaktik jihatdan moslashtirilgan bilimlar konsepsiyasiga asoslanadi);

– **ta'limni faoliyatga ko'ra tashkil etish** (ta'limning maqsadiga mos keladigan o'qitish shakllarini tanlashni belgilab beradi);

– **ta'limni texnologiyalashtirish** (ta'lim olish – rivojlanishning uzluksiz jarayonini tashkil etish yo'li bilan inson kamolotining to'la-to'kis bo'lishini ta'minlash) [1].

Kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim shunday tashkil etilishi kerakki, tinglovchi auditoriyadagi ta'lim olish vaqtida ham, auditoriyadan tashqaridagi vaqtlarda ham ijodiy ish bilan mashg'ul bo'lishi va quyidagilarni bajara olishi lozim:

– muammoli vaziyatlarning yechimini topa bilish;

– o'z fikrini himoya qila olish va nostandart hayotiy va ta'limiy vazifalarni hal etishda o'zining nuqtai nazariga ega bo'lish;

– kasbiy, amaliy faoliyatida o'zini namoyon qilishning noan'anaviy usullarini doimiy ravishda egallab borish [3].

Bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy kompetentligi, o'qitish jarayonida yuzaga keladigan va faoliyat davomida rivojlanadigan asosiy, bazaviy va maxsus tizimlar bilan hosil qilinadi. Umumiy tushunchada kasbiy kompetentlik – bu alohida ichki ishlar organlari xodimlarining yoki bo'linmaning xizmatni o'tash bo'yicha o'ziga birlashtirilgan hududda huquqbuzarliklar va jinoyatlarni, birinchi navbatda, og'ir va o'ta og'ir jinoyatlarni barvaqt oldini olish, shuningdek joylardagi muammolarni hal etishda aholi bilan ishlashni tashkil qilish, tezkor-qidiruv faoliyatni amalga oshiruvchi ichki ishlar organlari (katta) tezkor vakillariga – og'ir va o'ta og'ir jinoyatlarni aniqlash va fosh etish, tergov va suddan yashiringan shaxslarni qidirish vazifalarni bajarishga bo'lgan kasbiy tayyorgarligi va qobiliyatidir.

Yuqorida keltirilgan mazmun asosida bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy kompetentligi tuzilishining quyidagi komponentlarini ajratib ko'rsatish mumkin bo'ladi: ma'naviy-axloqiy, deontologik (kasb etikasi), huquqiy-me'yoriy, pedagogik-psixologik, harbiy-kasbiy va akmeologik. Ma'naviy – axloqiy komponent bo'lajak ofitserlarning kasbiy kompetentligining muhim tarkibiy qismlaridan sanaladi. Bunda Vatanga xizmat qilishga ma'naviy tayyorlik, harbiy-vatanparvarlik burchini bajarish, dunyoqarash, qadriyatlar yo'nalganligi, ijtimoiy faollik, harbiy xizmatning ijtimoiy ahamiyatini anglab yetish muhim vazifalardan sanaladi.

Bo'lajak ichki ishlar organlari xodimi kasbiy faoliyati davomida quyidagilarni uddalay olishlari taqozo etiladi:

– o'z professional, nazariy va amaliy bilimlarini uzluksiz oshirib borishi, o'zining dunyoqarashi, bilim va tajribasini doimiy ravishda kengaytirish, yangi bilimlarni o'zlashtirishga intilish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda yangi axborotlarni olish, ilg'or tajribalarni o'rganish;

– xizmat burchini bajarishga vijdonan yondashish, vatanga sidqidildan xizmat qilish, moddiy va ma'naviy boyliklarimizni asrab-avaylash, milliy qadriyatlarimizga hurmat bilan munosabatda bo'lish;

– yuksak kasbiy malaka va ma'naviy-axloqiy fazilatlar, mantiqiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lish, sezgirlik, ziyraklik, kuzatuvchanlik, hamda bilish bilan bog'liq intellektual salohiyatni rivojlantirish;

– har tomonlama keng bilim va yuksak professional mahoratga ega bo'lish, favqulodda va keskin sharoitlarda o'zi mustaqil ravishda nostandart qarorlar qabul qila olish;

– xizmat munosabatlarida hushmuomalalikka amal qilib, IIV nizomlari doirasida burch va majburiyatlarni bajarish, jamoat joylarida o'zini munosib tutish, shaxsiy xulq-atvorni nazorat qilib borish;

– xorijiy tillarni o'zlashtirish, xorijiy tilda turli janrdagi (teleko'rsatuv, radio eshittirish, e'lonlar, yangiliklar va h.k.) audio va video matnlarni eshitib, asosiy ma'nosini tushunib muhokama qila olish, har qanday og'zaki nutqni tinglab tushunish;

– ruhan va jismonan tetik, bardam, hushyor, doimo ogoh bo'lish, irodasini chiniqtirib borish, og'ir damlarda sabr-bardoshli bo'lish, xizmat va kasb sirlarini saqlash;

– kasbiy faoliyatda juda ko'p uchraydigan nostandart vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishga, shuningdek, butun kasbiy faoliyat jarayon-hodisalarini tahlil qilishga imkon beruvchi fikr doiralarni kengaytirish.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, barcha bo'g'indagi xizmatchilarning kasbiy faoliyati ofitserlar, serjantlar, safdorlar va tinglovchilarda kompetentlik va ularning tarkibiga kiruvchi muhim komponentlar, mexanizmlar, tamoyillarni shakllantirish, shuningdek, o'quv faoliyatining kasbiy yo'nalganligini ta'minlashga yordam beradigan pedagogik shart-sharoitlarni yaratish ichki ishlar vazirligi tasarrufidagi ta'lim muassasalarining o'quv tizimini takomillashtirishning muhim vazifalaridir. Yuqorida aytilgan mulohazalardan kelib chiqqan holda, kasbiy kompetentlikni rivojlantirishda ta'lim jarayonini ham mazmunan, ham shaklan o'zgartirish, bunda ta'lim oluvchilarga faqat ma'lum bir kompetensiyalar bo'yicha bilim berish emas, balki butun harbiylashtirilgan ta'lim jarayoni davomida ular asosida faoliyat olib borishni ta'minlash nazarda tutiladi.

Ichki ishlar vazirligi tasarrufidagi ta'lim muassasalari bitiruvchilarini soha bo'yicha kasbiy tayyorlashga qo'yiladigan zamonaviy talablarni amalga oshirish ta'limning yaxlit yakuniy natijasi – ichki ishlar organlariga yuklangan vazifalarni xodimlar samarali bajarishlari uchun zarur bo'lgan kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **Akramova Sh.A.** Bo'lajak bojxona xizmati xodimlarida mafkuraviy immunitetni rivojlantirish. Ped. fan. dok. (DSc) diss. avtoreferati. – Toshkent, 2017.
2. **Alimardonov Z.Sh.** Oliy harbiy ta'lim muassasalarida bo'lajak ofitserlarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish – Samarqand, 2019.
3. **Arziqulov D.N., Dusanov N.E.** Ichki ishlar idoralari xodimlarining kasbiy madaniyati: O'quv qo'llanma. – T., 2010.
4. **Горецкий И.И.** Профессиональная подготовка сотрудников ОВД // "Научно-практический электронный журнал Аллея Науки", – №7(23). – 2018.
5. **Muslimov N.** Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. – Toshkent: «Fan va texnologiyalar», 2013. –B.8.
6. **Muxamedov O'X.** Politsiya uchun kadrlar tayyorlash: Avstriya va Germaniya tajribasi. – Toshkent, O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2017. –B 40-48.
7. **Muhammadiyev N. E.** Ichki ishlar idoralari xodimlarining kasb etikasi va estetik madaniyati. – T., 2014. – B.12-13.
8. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г.Азимов, А.Н.Щукин. – М.: Издательство ИКАР, 2009.

9. Педагогический терминологический словарь. – С.-Петербург: Российская национальная библиотека, 2006.
10. **Sirliyev B.N.** Ichki ishlar idoralari xodimlari faoliyatida kasbiy muomala: O'quv qo'llanma / B.N.Sirliyev, Yo.A.Farfiyev, O.A.Tursunova. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2016. – 154 b.
11. **Shoyusupova A.A., Kamalova S.R.** Malaka va kompetensiyalarni baholash. – T.: Toshkent davlat sharqshunoslik instituti, 2012. –B.18-19.
12. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toshkent, Davlat ilmiy nashriyoti, 2014. www.ziyouz.com kutubxonasi.